

Александра Фостиков*

Историјски институт
Београд

ЧЕТИРИ АКТА ВОЈВОДЕ ИВАНИША ПАВЛОВИЋА ДУБРОВНИКУ О ЗАКУПУ ОЛОВСКЕ ЦАРИНЕ

I – 27. јануар 1447.
II, III, IV – 7. март 1449.

Сажетак: Рад садржи издања, опис, дипломатичку анализу и снимке четири акта војводе Иваниша Дубровнику о закупу оловских царина, сачуваних у препису Никше Звездића, у Државном архиву овог града. У питању су три разрешнице за царинике: Никшу Буњића, Мароја Буњића и Мароја Тврдајића и једно писмо са елементима разрешнице, упућено Општини ради њеног посредовања у поравнању дуга између двојице цариника: Мароја Тврдајића и Влахуше Живковића Пелиочића.

I Војвода Иваниш, са браћом кнезом Петром и кнезом Николом, издаје разрешницу Никши Буњићу за закуп оловске царине за претходну годину.

II Војвода Иваниш издаје разрешницу Мароју (Марину) Буњи у своје, и у име браће Петра и Николе, за закуп оловске царине за две године.

III Војвода Иваниш издаје разрешницу Мароју Тврдајићу за закуп оловске царине за ту годину.

IV Војвода Иваниш пише писмо Општини ради посредовања око питања дуга Мароја Тврдајића Влахуши Живковићу Пелиочићу, који је исплатио сем свог и Маројев део закупа оловске царине, али који тај новац није од Мароја назад добио.

Кључне речи: Иваниш Павловић, Босна, Дубровник, Олово, царина, препис, разрешница, писмо.

Издавање царина у закуп био је веома раширен вид рентирања регалних владарских права, посебно у позном средњем веку, о чему сведочи и низ сачуваних писаних извора, попут разрешница, које су ради поузданости пословања и регистроване у дубровачке књиге.¹

* Ел. пошта: aleks.fostikov@gmail.com.

¹ А. Фостиков, Н. Исаиловић, *Повеља краља Стефана Дабиче о разрешењу рачуна Драгоја Гучетића и његове браће*, ССА 8 (2009) 143, н. 1.

Овог пута у питању су четири акта војводе Иваниша Павловића, издата за оловску царину, а сачувана у препису Никше Звездића.² Три су типске једноделне разрешнице, издате на име Општине, у класичној краткој форми разрешно-информативног писма признанице (*лист, litera ab solutionis*) (I, II, III). Четврти акт, који има елементе информативног писма, а који сведочи о разрешници за Пелиочића и његове пословне партнере, писан је сходно околностима настанка, у форми молбе Дубровнику за посредовање. Изгледа да су два акта, молба и признаница, стопљени у један формулар, тако да признанични део представља аукторов увод, тј. експозицију молбе (IV).³

Посебна важност ових аката и пратећих бележака о регистрацији јесте да подаци у њима указују да су макар у том периоду војвода Иваниш и његова браћа, кнежеви Петар и Никола, били у поседу ове царине и самог Олова. Оловску царину за 1446. годину у њихово име убирао је Никша (Никола) Буњић (I). Следеће две године, 1447. и 1448, односно до марта 1449, налазила се у закупу Мароја Бућића (Марина Буће), Мароја Тврдајића и Влахуше Живковића Пелиочића (II, III, IV).⁴

Треба истаћи и да су ова акта, а посебно она у којима се спомиње Мароје Бућић (II, IV), изазвала малу полемику у литератури о томе која је личност и када закупац царине, да ли Мароје Бућић или Буњић.⁵ Презиме Мароја заправо погрешно читају као Буњић и М. Пуцић и Љ. Стојановић, рашчитавајући као треће слово слово – н, уместо слова к, које ту стоји. Додатно, ту грешку Пуцић је учинио само на два места (II, 8; IV, 5), док је Љ. Стојановић погрешно читао на сва три, колико се у ћириличким текстовима писама Мароје укупно помиње (II, 5, 8; IV, 5).

² Како се текст не би додатно оптерећивао, акта су обележена римским бројевима I–IV.

³ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије у средњовековној Босни* (докторска дисертација у рукопису), Београд 2014, 66–67, 154, и даље. Видети ниже текстове и белешке, као и о околностима настанка.

⁴ Мада остаје нејасно колико дуго је Иваниш био у поседу ових царина, на основу датих аката сигурно је да их је држао бар у периоду од 1446. до марта 1449. године. О оловској царини у то време детаљније: Р. Ћук, *Дубровчани – закупци царине у Олову*, у: Србија и медитерански свет у позном Средњем веку – одабрани радови Руже Ћук, Београд 2019, 468–469 (са изворима и старијом литературом); Е. Kurtović, *Iz historije Olova u srednjem vijeku*, Kulturno naslijeđe Olova i olovskog kraja. Zbornik radova „Dani europskog naslijeđa 2016“, Sarajevo 2017, 58–69 (са изворима и старијом литературом).

⁵ Како је ова полемика раширена у литератури, није могуће нити потребно наводити овде све појединачне референце које бележе ту грешку.

Конечно у свом издању Љ. Стојановић акт бр. II именује и разрешницом Мароја Бунића.⁶

Да је у питању Мароје Бућић, односно Марин Бућа, указује и латинска белешка о регистрацији бр. II, као и она са стране, која казује да је разрешно писмо намењено Марину Бући.⁷ Такође, да је Марин Добре Бућа закупио трећину царине, марта 1447, потврђује и помен тог закупа у уговору о склапању трговачког друштва између Марина и Матка Томе Бунића од 22. марта те године, у ком се наводи и закуп трећине царине од стране Марина, са чим се и Матко сагласио, пошто су у том моменту пословали заједно. Тако испада да је један Бунић заправо и учествовао у царини те 1447, мада посредно преко свог компањона Марина Буће.⁸ Да је реч о истом послу и истим закупцима, указује и чињеница да се акта међусобно допуњавају, те да су, како сазнајемо из акта бр. II и белешке иза акта бр. IV, она заједно и по истим веровним лицима, Радивоју Оспрочићу и Вооку Пребиковићу, достављена Општини.⁹

Што се самих аката тиче, треба истаћи да се бр. II и IV одвајају и по томе што доносе увид у цену закупа оловске царине у време Иваниша, за коју је познато да је након османског освајања 1468, издавана за четири хиљаде дуката годишње. Тако се у акту бр. II наводи да је Мароје Бућић, на име своје исплате за две године, дао 1.666 дуката и две перпере, док акт бр. IV доноси податак да је годишњи закуп за прву, односно једну годину износио 2.000 дуката за годину дана. Последњи документ (бр. IV) указује и да им је у међувремену Иваниш издао и признанице за ту прву годину које нису сачуване.¹⁰

Мада се не може прецизно одредити како је тачно закуп за те две године био распоређен, поједини подаци делимично осветљавају њихово пословање. Прве године Бућа је у закупу имао само трећину царине,¹¹ чему би одговарала сума од 666 дуката и две перпере, колико би свако од њих тројице требало да плати, како би укупно и исплати-

⁶ Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 111, бр. 692. В. и ниже текст у актима бр. II, IV.

⁷ В. ниже бр. II за пратеће белешке.

⁸ Сам уговор није нам био доступан овом приликом, а највише података о истом донела је својевремено Р. Ћук. Исти је забележен у *Debita Notariae* 23, f. 14v–15 (Р. Ћук, *Дубровчани*, 468–469, напомена 32).

⁹ В. испод.

¹⁰ Р. Ћук, *Дубровчани*, 468–469; Е. Kurtović, *Iz historije Olova*, 68–69. В. и испод акта бр. II и IV.

¹¹ Р. Ћук, *Дубровчани*, 468–469, н. 32.

ли рачун од две хиљаде дуката.¹² На основу његовог укупног рачуна, изгледа да је за другу годину Бућа закупио половину царине.¹³

Док су Бућић и Пелиочић своје рачуне у потпуности поравнали, у име Тврдајића, део је исплатио Пелиочић. Како тај дуг према свом пословном компањону у тренутку издавања разрешница Тврдајић још није био регулисао, Пелиочић се жалио војводи Иванишу. Након тога, Иваниш се обратио Дубровнику ради посредовања у решавању датог потраживања (IV).

Ради боље прегледности, документа су приређена појединачно по реду, док су њихов опис и дипломатичка анализа, а затим и просопографски и топографски подаци, као и установе и важнији појмови, дати обједињено.

Опис преписа

Сва четири акта сачувана су у препису Никше Звездића у серији *Diversa Notarie* (I – XXX, f. 166v; II, III – XXXIII, f. 101v; IV – XXXIII, f. 102). Сматра се да су у питању аутентични преписи.¹⁴ Документа су, како је и обичај, попраћена латинским белешкама изнад преписа, које доносе наредбу о регистрацији и кратки садржај акта. У случају последња три повезана документа (II, III, IV), заједнички запис дат је за бр. II и III, који су затим преписани један испод другог у посебним пасусима, док се испред бр. IV, који им следи, налази и засебни запис сходно проблематици коју садржи. На левој маргини ова три акта (II, III, IV) налазе се и три посебна записа на кога се односе, док се на крају, иза четвртог (IV), налази и додатни запис, који доноси податак да су наведена документа достављена по истим посланицима, које војвода Иваниш именује само у првом од њих (II).

Ранија издања

М. Пуцић, *Споменици српски* II, I акт: 110–111, бр. 127, II: 113, бр. 131, III: 113–114, бр. 131, IV: 114, бр. 132; Љ. Стојановић, *Повеље и*

¹² У то време један дукат износио је три перпера. Е. Куртовић, *Из историје банкарства Босне и Дубровника у средњем вијеку*, Београд 2010, 141. Тако се добијала сума од 1.998 дуката и 6 перпера, односно од 2.000 дуката.

¹³ Да је у питању поскупљење царине, то би забележила дубровачка грађа, макар у виду жалбе или протеста.

¹⁴ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 309 н. 12.

писма I–2, I акт: 110–111, бр. 691, II: 111, бр. 692, III: 111–112, бр. 693, IV: 112, бр. 694.

До сада су акта приредили М. Пуцић и Ј. Стојановић. С обзиром на то да су основне разлике између ових издања, оне добро познате, од питања решавања скраћеница па до укључивања евентуалних каснијих бележака на латинском, овде је само скренута пажња на оне од значаја, попут већ споменутог читања презимена Мароја Бућића. Додатно, у овом случају, издања се разликују и у томе што је М. Пуцић два акта издао под једним бројем (II, III), а Ј. Стојановић је сваки од четири акта посебно приредио.

Приложена издања приређена су на основу снимака начињених у Дубровачком архиву.¹⁵

(I)

**Војвода Иваниш са браћом кнезом Петром и кнезом Николом
издаје разрешницу Никши Бунићу за закуп оловске царине
за претходну годину**

Div. Not. XXX, f. 166v

*Текст документа***

Белешка на врху стране:

Die 29 Marcii 1447.

[2] Per lo comandamento de messer lo Retor de Raguxi nobil [3] homo e savio ser Nicola de Mençe colo suo menor consiglio [4] disse a chopiar in libro letera soprascrita schiavonescha de voivoda [5] Ivanis e de li sui fradeli de Petar et de Nicola fioli de Radosav Pavlovich [6] per daçio deli Piombi che tene ser Nicola Simon de Bona [7] como ha pagato e no li resta a dar niente. La qual letera fiçado [8] qui per impeto per chiareça del dito ser Nicola soprascrito.

Текст писма:

МѢДРЬМЪ И ПЛЕМЕНИТЕМ(Ъ) СЛАВНЕМ(Ъ) И ВЪЗМОЖНЕМ(Ъ)
Г[УСПО]ДИ[НѢ] ГУ[СПО]Д[И]НѢ КИ[Е]ЗѢ [2] ДѢРЬВАЧКОМѢ И НЕГОВѢ ВНЕКѢ
УД[Ъ] ВОКВОДЕ ИВАНИША [3] З БРАТИМ[Ъ] КНЕЗА ПЕТРА И КНЕЗА НИКОЛЕ

¹⁵ Овом приликом захваљујемо се колегама Н. Порчићу и Н. Исаиловићу на уступању снимака.

** Редакција издања и превода српскословенског текста: Т. Суботин-Голубовић. Редакција издања и превода латинског текста: Н. Исаиловић.

љубовно |4| поздравленк. Властеле нека зна ваша милость |5| како намъ
кнезь Никша Бѣниѣ граганинъ и братъ |6| вашъ дрѣжа царинѣ шловскѣ
вѣокъ годице минѣло |7| и почтено ми плати све цо намъ къ био дѣжанъ
|8| и прѣкда прави разлогъ како се ѣ листъ ѣдрѣжи |9| ѣ комъ смо били
записали царинѣ. И за веѣе |10| верованкѣ вашои милос(т)и како къ по
вѣичаю |11| таи листъ посласмо по Бѣѣакѣ Сабанчиѣ |12| и по Петою
Шловланинѣ по нашѣх(ъ) слѣгахъ. |13| Затѣмъ ви молимо како кѣмове и
срѣчане прѣятели |14| и ви кнезѣ Никши за тои захвалите ерь ни къ |15|
почтено право и верьно слѣжио и ѣ нашем[ъ] послѣ |16| користь ѣчинио.
И б(о)гъ ѣмножи славнога гѣспо |17| сва ви
|18| Писанъ ѣ Борчѣ мис[е]ца генвара ·к̄·з̄· дань

Превод документа

Белешка на врху стране:

Дана 29. марта 1447.

Према заповести господина кнеза Дубровника, племенитог и мудрог сер Николе Менчетића и његовог Малог већа, речено је да се у књизи начини копија писма синова Радослава Павловића – војводе Иваниша и његове браће, Петра и Николе, писаног словенским, за царину у Олову коју је држао сер Никола Симона Бунић, и коју је исплатио у потпуности без остатка. Ово је писмо овде начињено на захтев, ради разрешнице горе поменутог сер Николе.

Превод писма:

Мудром и племенитом, славном и вазможном, господину, господину кнезу дубровачком и његовом Већу, од војводе Иваниша са браћом, кнезом Петром и кнезом Николом, поздрав са љубављу. Нека знају ваша милост и властела да нам је кнез Никша Бунић, грађанин и брат ваш, држао оловску царину за минулу годину и да ми је поштено све платио што ми је био дужан и да је предао исправан рачун, како је у листу у ком смо уписали царину садржано. И за веће веровање вашој милости, како је и по обичају, тај лист посласмо зато по нашим слугама, по Бућаку Сабанчићу и по Петоју Оловљанину. Молимо вас као кумове и срдачне пријатеље и ви кнезу Никши за то захвалите, јер ми је поштено, право и верно служио, и у нашем послу корист учинио. И Бог нека умножи славно господство вам.

Писано у Борчу месеца јануара, 27. дана.

(II)

Војвода Иваниш издаје разрешницу Мароју (Марину) Бући
у своје и у име браће Петра и Николе, за закуп оловске царине
за две године

Div. Not. XXXIII, f. 101v

Текст документа

Белешка на врху стране:

Die X Março 1449.

|2| Per lo comandamento de messer lo Retor e del suo menor
cosseglio (!) fo ordenato |3| a chopiar le sotoscrite lettere de voivoda Ivanis
Pavlovich como fo pagado |4| de ser Marin de Buchia e Maroie Tvrdach
dele doane deli Piombi |5| E fo schrita a chautela e le messive in lettere ficar
per impeto.

Текст писма:

МѢДРѢМЪ и ПЛЕМЕНИТЕМЪ(Ъ) СЛАВНЕМЪ(Ъ) и ВЪЗМОЖНЕМЪ(Ъ) и МНОГЪ
ПОЧТЕНКЪ(Ъ) и ВСАКЕ |2| ЧАСТИ В(О)ГОДАРОВАНЕМЪ(Ъ) ГОСПОДИ и КЪМОВѢМЪ(Ъ)
и СРЪЧАНКЪ(Ъ) ПРИТЕЛЕМЪ(Ъ)¹⁶ КНЕЗЪ и ВЛАСТЕЛѢМЪ(Ъ) |3| и СВОИ ШПКЪ(Ъ)ИНЕ
ДЪБРОВАЧКОИ ВДЪ(Ъ) БРАТА ВИ МЛАДИКѢГА и СРДЪ(Ъ)ЧАНОГА |4| ПРЪЯТЕЛА
ВОКВОДЕ ИВАНИША. ГѢСПОДО и ВЛАСТЕЛЕ ДА ВАМ К НА ВИДЕНКЪ |5| КАКО
МАРОКЪ БЪККИК¹⁷ НАМЪ ПЛАТИ ЦАРИН ЦАРИНЪ ОЛОВСКЪ ШО К ДРЪЖАВЪ |6|
ЗА ДВѢ ГѢДИЦЕ ДО ДИНАРЪ(Ъ) и ДО ПОШО НА(!) КЪ БИО ДЪОЖАНЪ МЕНКЪ |7| и
МОНОИ БРАТКЪ КНЕЗЪ ПЕТРЪ и КНЕЗЪ НИКОЛЕ и НЕГОВЪ |8| ДИО и РЕЧЕНОГА
КНЕЗА МАРОГА БЪККИКА¹⁸ Ч·Х·Ъ·Ъ·Ъ ДЪКАТЬ |9| и ВЪ ПЕР[П]ЕРЕ НЕГѢВА ДЖЛА
ТОИ СВЕ ПРЪМЕСМО ПОДЪПЪНО ВДЪ(Ъ) НЕГА. |10| И ШЦЪ ГѢСПОДО ШО ГОДЖЕРЪ
САМЪ ИМАО Ш НИМЪ(Ъ) ЧИННИТИ ДО ДАНАШЪ|11|НЕГА ДНЕ ВДЪ(Ъ) СВЕГА САМЪ
ИМА ПЛАКЮ и ВДЪ(Ъ) ТОГАИ МЪ САМЪ и ЧИННИИ |12| ЛИСТОВЕ ШТВОРЕНЕ. И ЗА
ВЕКЕ ВЕРОВАНКЪ ПОСИЛАМЪ(Ъ) ШВИ |13| ЛИСТЪ К ВАШЕМЪ ГѢСПОСТВЪ ПО ДВЕЮ
ЧОВЕКЪ НАШИЮ ПО РА|14|ДИВОЮ ШПРОЧИКЮ и ПО ВЪОКЪ (!) ПРЪВИКОВИКЮ
М[и]с[е]ца мАРЪТА |15| ДАНЪ и ПЕТАКЪ ИЗЪ БОРЪЧА.

Белешка на левој маргини:

Pro ser Marin de |2| Buchia.

¹⁶ „Срдачним пријатељима“ изостављено и код Пуцића и код Стојановића.

¹⁷ Како је испред указано Стојановић чита погрешно БЪККИК овде.

¹⁸ Овде и Пуцић и Стојановић читају погрешно БЪККИК.

Превод документа

Белешка на врху стране:

Дана 10. марта 1449.

Према заповести господина кнеза Дубровника, племенитог и мудрог сер Николе Менчетића и његовог Малог већа, наређено је да се начине копије испод преписаних писама војводе Иваниша по којима су му сер Марин Бућа и Мароје Тврдајић исплатили закуп царине у Олову. И ово је написано зарад заштите и начињено у форми писма, на захтев.

Превод писма:

Мудром и племенитом, славном и вазможном и много поштованом и сваком части од Бога обдареној господи и кумовима, и срдачним пријатељима, кнезу и властели и свој општини дубровачкој, од млађег вам брата и срдачног пријатеља војводе Иваниша. Господо и властело на знање вам да нам је Мароје Бућић оловску царину, што је држао две године, платио до динара, мени и мојој браћи, кнезу Петру и кнезу Николи. И што нам је био дужан од свог дела, речени кнез Мароје Бућић 1.666 дуката и две перпере, од његовог дела све смо примили у потпуности од њега. И оно што сам имао са њим радити до дана данашњег, од свега сам имао плату. И стога сам му сачинио листове отворене и за веће веровање шаљем овај лист вашем господству по наша два човека, по Радивоју Оспрочићу и по Вуку Пребиковићу, месеца марта, у дан петак, из Борча.

Белешка на левој маргини:

За господина Марина де Бућу.

(III)

Војвода Иваниш издаје разрешницу Мароју Тврдајићу за закуп оловске царине за текућу годину

Div. Not. XXXIII, f. 101v¹⁹

Текст документа

Текст писма:

Мѡдрѣмѣ и племенитѣмѣ славлѣнкѣм[ъ] и възможнкѣм[ъ] и многѡ[2] почтенкѣм[ъ] и сваке части б[о]гѡм[ъ] дарованем гѡсподи кѡмовѡм[ъ] [3] и срѣчанкѣм прѣятелкѣм[ъ] кнезѡ и властелѡм[ъ] и всои [4] ѡпкѣни дѡбровачцкѣм[ъ] ѡд[ъ] брата ви младѣкѣга [5] воѡводе Иваниша и срѣчанѡга прѣятелѣа. [6] Властеле да ви к ѡ знанкѣ ѡво ми се исплати [7] Марѡкѣ Тврдаикѣм[ъ] исѣ царине ѡловске ѡо ми к [8] дѡжанѣм бѣо овогаи гѡдиѡца нека к ѡ знанкѣ [9] вашемѡ гѡспос[ъ]тѡвѡ. И б[о]гѣм вам ѡмножи гѡспѣѡва.

Белешка на левој маргини:

Pro Maroie [2] Tvrdaiich.

Превод документа

Превод писма:

Мудром и племенитом, славном и възможном и много поштованом и сваком части од Бога обдареној господи и срдачним пријатељима, кнезу и властели и свој општини дубровачкој од млађег вам брата и срдачног пријатеља војводе Иваниша. Властело да вам је на знање ово. Исплатио ми је Мароје Тврдајић од царине оловске што ми је био дужан за ово годиште нека је на знање вашем господству. И бог нека вам умножи господство.

Белешка на левој маргини:

За Мароја Тврдајића.

¹⁹ Препис III акта налази се одмах у наставку, иза преписа II, у новом, увученом пасусу.

(IV)

Војвода Иваниш пише писмо Општини ради посредовања око питања дуга Мароја Тврдајића Влахуши Живковићу Пелиочићу, који је исплатио сем свог и Маројев део закупа оловске царине

Div. Not. XXXIII, f. 102

Текст документа

Белешка на врху стране:

Die 12 Marcii 1449.

|2| Per lo comandamento de messer le Retor et del suo menor consiglio fo ordenato a chopiar |3| la sotoscrita letera de vojvoda Ivanis Pavlovich come fo pagade (!) de Vlachusa |4| Vlachusa (!) Zivchovich dito Peliecich dele doane de Piombi fo schrita |5| a chautela e la mesiva letera fo posta per impeto per uxar le sue raxon contra de dul?

Текст писма:

МѢДРЕМ(Ь) И ПЛЕМЕНИТЕМ(Ь) СЛАВНЕМ(Ь) И ВАЗЬМОЖНЕМ(Ь) И МНОГѢ ПОЧТЕНЕМ И ВСАКЕ ЧАСТИ |2| Б[О]ГѢДАРОВАНЬМ ГОСПОДЕ И КѢМОВѢМ И СРЬЧАНЕМЪ ПРѢАТЕЛѢМ КНЕЗѢ И ВЛАСТЕЛѢМ(Ь) |3| И ВСОИ ѠПКНИ ДѢБРОВАЧКОИ ѠД[Ь] БРАТА ВИ МЛАДѢГА И СРЬЧАНОГА ПРѢ (!) |4| ПРѢАТЕЛА ВОКВОДЕ ИВАНИША. ГѢСПОДО ВЛАСТЕЛЕ БИШЕ ЦАРѢНИЦИ МОИ |5| КНЕЗЬ МАРОК БѢЖИК(Ь)²⁰ И КНЕЗЬ ВЛАХѢША ЖИВКОВИК(Ь) РЕЧЕНИ ПЕЛИОЧИК(Ь) И КНЕЗЬ |6| МАРОК ТВРѢДАИК(Ь). ГОДИЩЕ ПРѢВО ѠД[Ь] ЦАРИНЕ ИСПЛАТИШЕ МИ ЛКПО ПОЧТЕНО |7| КОГА ПЛАТА БИЛА НА Д²¹ МИС[Е]ЦЕ РОКЪ ЦО ДОХОДИ ѠД[Ь] ГОДИЩА НА ДВѢ ТИСѢКЕ |8| ДѢКАТЬ. ПРѢВѢ МИ ПЛАТѢ ПРАТИ КНЕЗЬ ВЛАХѢША ЖИВКОВИК(Ь) РЕЧЕНИ |9| ПЕЛИОЧИК(Ь) ЗА МАРОГА ТВРѢДАИКА И ЗА СЕБЕ А ГА ВОКВОДА ѢЧИНИО ИМ САМЪ |10| ЛИСТЪ ѠПКЕНО ДА МИ СѢ ПЛАТИЛИ ЗА ТОИ ѢВО. ДОИДЕ К МЕНИ КНЕЗЬ |11| ВЛАХѢША ЖИВКОВИК(Ь) ПРОСЕ МИ ДИНАРЕ КОК ДАО ЗА МАРОГА ТВРѢДАИКА. |12| Я ГА МѢ СЕ САМЪ ЗАРЕКАО ПЛАТИТИ ЕРЬ МИХЪ К МАРОК ДѢЖАНЪ ЗА ЦАРЬНѢ. |13| ЗА ТВИ ВАСЪ МОЛИМЪ ВАСЪ КАКО ГОСПОДѢ СРЬЧАНЕ ПРѢАТЕЛИ ѢЧИНИТЕ |14| ТѢВИ ПЛАТѢ КНЕЗѢ ВЛАХѢШЕ ПЕЛИОЧИКѢ НА МАРОЮ ТВРДАЮ |15| ДА МѢ НЕГОВО НЕ ПОГИНЕ ЕРЬ НКСАМЪ ХОТАНЪ ИКДНОМѢ ВАШЕМѢ |16| ГРАГАНИНѢ НККО БЕЗАКОНКѢ ѢЧИНИТИ ЗАЦО МИ ѠНЪ ЗА НЪ |17| ПЛАТИѢ. И Б[О]ГѢ ВИ ѢМНОЖИ СЛАВНОГА ГѢСПОСТВА.

Белешка на левој маргини:

Pro Vlachusa |2| Zivchovich

²⁰ Овде и Пуцић и Стојановић читају погрешно БѢЖИК.

²¹ Према Стојановићу, у питању је слово *a*.

Белешка испод писма:

Questa lettera adussen omeni de voivode Ivanis a nome [2] per Radivoi Ostinich et per Vuoch Prebichovich.

Превод документа

Белешка на врху стране:

Дана 12. марта 1449.

Према заповести господина кнеза и његовог Малог већа наређено је да се начини копија испод преписаног писма војводе Иваниша Павловића, по коме је Влахуша Живковић, звани Пелиочић, исплатио закуп царине у Олову. Ово је написано зарад заштите и послато у форми писма, на захтев, да би се користило на име његовог разлога [поравнања рачуна] против?

Превод писма:

Мудром и племенитом, славном и вазможном и много поштованом и сваком части од Бога обдареној господи и кумовима и срдчним пријатељима, кнезу и властели и свој општини дубровачкој, од брата вам млађега и срдчног пријатеља војводе Иваниша. Господо и властело били су моји цариници кнез Мароје Бућић и кнез Влахуша Живковић звани Пелиочић и кнез Мароје Тврдајић. За прву годину исплатили су ми лепо поштено плату на четврти месечни рок што доходи од годишта две хиљаде дуката. Прву плату ми исплати кнез Влахуша Живковић, речени Пелиочић за Мароја Тврдајића и за себе, а ја војвода, саставио сам општи лист да су ми платили за то, ово. Дође мени кнез Влахуша Живковић, да ми тражи паре које је дао за Мароја Тврдајића. А ја сам му се зарекао платити, јер ми их је Мароје дужан за царину. Зато вас молим, вас као господу, срдчне пријатеље, исплатите ту плату кнезу Влахуши Пелиочићи од Мароја Тврдајића, што ми је он платио, да му његово не пропадне. Немам намеру ниједном вашем грађанину неко безакоње да учиним. И бог нека умножи славно господство вам.

Белешка на левој маргини:

За Влахушу Живковића.

Белешка испод писма:

Ова писма су донели људи војводе Иваниша, по имену Радивој Остинић и Вуоко Пребиковић.

Дипломатичке особености

Ова четири акта војводе Иваниша, иако типска, садрже извесне разлике у коришћеним формулама.²² Што се тиче уводног дела и протоколарних формула ниједан препис не садржи инвокацију, иако се она вероватно налазила у оригиналним писмима макар на почетку текста.²³ Тако сва четири акта у препису започињу дужом и украшеном инскрипцијом, на коју се наставља интитуалација, која је у случају два акта и фамилијарна (II, IV).²⁴ Док се у првом акту (I) у интитулацији бележе Иваниш и браћа му, Никола и Петар, у остале три интитулације наводи се само Иваниш (II, III, IV), док се Никола и Петар помињу још и унутар текста другог акта (II). Такође, у три од четири акта Иваниш се позива на кумство са Дубровником,²⁵ у првом на крају акта (II), док је у остала два то у интитулацији (II, IV). Изузетак је само трећи документ, који има кратку форму (III).

Што се тиче текста писама, три типичне разрешнице садрже промулгацију (I, II, III), док је иста у писму о дуговању изостављена (IV). У сва четири случаја јавља се експозиција–диспозиција (I, II, III, IV), док се у трећем најкраћем акту, јавља и додатна промулгација.²⁶ Четврти и последњи акт, садржи једино имплицитну петицију у виду реферисања на раније изнету молбу, у овом случају Влахуше (IV).²⁷

Есхатокол у два прва случаја започиње короборацијом у виду именовања веровних лица и истовремено посланика (I, II), на коју се у првом акту надовезују две салутације, једна лична, а затим и финална салутација–аптекација (I), којој следи и датум, док се у случају акта број II, датум налази одмах иза короборације. Финална салутација–аптекација, такође се јавља и у последња два акта (III, IV), у којима је уједно и једина формула самог завршног дела докумената.²⁸

На овако формулисана писма имало је утицаја само пословање. Први акт решење је за засебно питање, док су последња три акта наста-

²² Ради бољег увида у сличности и разлике међу актима, она су заједно дипломатички обрађена, док је појединачни преглед формула дат у табели ниже.

²³ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 309, н. 12.

²⁴ Исто, 325, 358.

²⁵ О кумству, вид. В. Nilević, *Posljednji Pavlovići – Bosna sredinom XV stoljeća*, *Historijska traganja* 5 (Sarajevo 2010) 19.

²⁶ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 394, 395, 397.

²⁷ Исто, 270, 405.

²⁸ Салутација–аптекација у овој форми јавља се у XV веку у актима обласних господара (Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 367).

ла поводом истог посла, а како су заједнички писана, а затим и послата по истим веровним лицима, није било потребе да се на њима посебно запишу имена посланика и датум.

Што се тиче првог акта (I), формула датације садржи место и датум, од којих је последњи састављен од месеца и месечног дана – Борач, 27. јануар. Како је акт регистрован у Дубровнику 29. марта 1447. године, може се закључити да је те исте 1447. настао. Није познато зашто је регистрација извршена тек након два месеца.

Што се тиче датума осталих аката, они се могу бар делом одредити на основу датирања првог из те групе (II) и латинских записа о регистрацији. Датум у том акту састављен је од места, месеца и недељног дана – Борач, у петак, месеца марта. Прва два писма регистрована су у Дубровнику 10. марта 1449, док је треће регистровано два дана касније, 12. марта исте године. На основу података о времену регистрације, а узимајући у обзир да су писма донели исти посланици у исто време, настанак ова три акта може се сместити између првог петка месеца марта и 10. марта 1449. године. Те године, 10. март падао је у понедељак, што значи да је петак пре тога био 7. март. Како је већ следећи претходни петак био 28. фебруар, као једини валидни у марту и остаје само петак, 7 март. Такав датум могао би можда да појасни датирање само недељним даном, који није и празник, пошто би се сам помен петка у том контексту односио на први петак у месецу. Судаћи да су заједно настала и заједно послата, Борач је место издања сва три акта.

Појединачни преглед формула у актима војводе Иваниша:

I	II	III	IV
инскрипција	инскрипција	инскрипција	инскрипција
интитулација	интитулација	интитулација	интитулација
салутација			
промулгација	промулгација	промулгација	
експозиција	експозиција	експозиција	експозиција
диспозиција	диспозиција	диспозиција	диспозиција
		промулгација	
			интервенција петиција
короборација	короборација		

I	II	III	IV
посебна салута- ција за Никшу Бунића			
финална салута- ција–аптекација		финална салута- ција–аптекација	финална салута- ција–аптекација
датум	датум		

Просопографски подаци

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ су помињани: кнез Никола Менчетић, војвода Иваниш Павловић, кнез Петар Павловић, кнез Никола Павловић (под Иваниш и Петар Павловић), војвода Радослав Павловић, кнез Никша Бунић (Nicola Simon de Vona). Видети: Т. Вуковић Драгичевић, *Библиографија важнијих термина и установа, просопографских и топографских података, који су објашњени у првих десет бројева „Грађе о прошлости Босне“*, ГПБ 10 (2017), passim. Такође, видети и бројеве ГПБ 10 и 12, према регистрима.

Бућак Сабанчић, I (документ), 11 (ред у писму) – слуга војводе Иваниша. О њему нема више података. Вероватно да је у питању припадник породице Сабанчића (Шабанчића), чији члан Брајко је био и посланик краља Остоје у два наврата – 1413. и 1415. године. Према мишљењу К. Лиречека, у питању је била не само властеоска породица, већ и бочна грана династије Котроманића. Поједини аутори сматрају да је њен припадник био и Матија Сабанчић, постављен од стране Турака на чело њиховог Босанског краљевства, док други указују да је овај Матија Шабанчић био наследник краља Радивоја Остојића. У Сумарном попису Босанског санцака из 1468/69. као „синови Шабанчића“ помињу се: Твртко и Радослав, чији је тимар касније добио његов брат Мркша.

Литература: К. Лиречек, *Историја Срба I*, Београд 1988, 395, н. 22, уп. Ј. Мрغيћ, *Северна Босна 13–16. век*, Београд 2008, 141–142 (са изворима и старијом литературом).

Петоје Оловљанин, I, 12 (у писму) – слуга војводе Иваниша. Није познат из других извора. Судаћи према презимену, био је везан за Олово.

Мароје Бућић (ser Marin de Buchia), II, 4 (у белешци на врху стране), 5, 8 (у писму), 1, 2 (у белешци на левој маргини); IV, 5 (у пи-

сму) – кнез. Припадник је дубровачког огранка породице Бућа и син Добре Бућа. Његово пуно име, према уговору са Матком Бунићем, гласило је Марин Добре Бућа. Међутим, у изворима, као и у овим актима, он се помиње само као Марин Бућа, што отежава да се установи да ли је увек и овај или неки други Марин у питању, посебно што је ово име међу Бућама често. Како се ипак само један Марин Бућа у дато време истиче својом пословном способношћу у дубровачким документима, посебно трговином италијанским тканинама, сматра се да се управо он и помиње у писму Иваниша. Средином XV века овај Марин био је у добрим односима са херцегом Стефаном.

Литература: Р. Ћук, *Дубровчани*, 469, н. 34 (са изворима и старијом литературом).

Радивој Оспрочић (Radivoi Ostinich), II, 13, 14 (у писму), IV, 2 (у белешци испод писма) – човек војводе Иваниша. Није познат из других извора. Са обзиром на то да је донео акт из Борча, заједно са Вуоком, или је био из тог града, или је боравио на двору Иваниша. Није могуће утврдити зашто се јавља под различитим презименом у латинском и ћириличком тексту.

Вуоко Пребиковић (Vuoch Prebichovich), II, 14 (у писму), IV, 2 (у белешци испод писма) – човек војводе Иваниша. О њему нема више података. Под сличним презименом и десетак година касније се у дубровачким књигама, као дужник сукнара Братута Градојевића из Требиња, помиње Миливоје Прибитковић из Подборча (1460, 1462, 1469).

Литература: Р. Пекић, *Тестамент сукнара Братута Градојевића из Требиња*, ГПБ 6 (2013) 125, н. 6.

Мароје Тврдајић (Maroie Tverdich), II, 4 (у белешци на врху стране), III, 7 (у белешци на левој маргини), IV, 6, 9, 11, 12, 14 (у писму) – кнез. Један Мароје Тврдајић јавља се као члан судских комисија у Фојници, 1441, 1446 и 1453/55. године.

Литература: D. Kovačević, *Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni*, Sarajevo, 1961, 73.

Влахуша Живковић, звани Пелиочић (Vlachussa Giuchevich dito Peliovich, Vlacussa Peliozich), IV, 3, 4 (у белешци на врху стране), 5, 8, 9, 11, 14 (у писму), 1, 2 (у белешци на левој маргини) – кнез. Син Живка Пелиочића. Имао је сестру Франушу, која је била удата за Радоја Крстића, званог Козоје. Помиње се и његова кућа 1440, која је била смештена у секстерији Св. Николе, на тргу. Његово пословање бележе и одлуке Малог већа.

Извори: А. Веселиновић, *Дубровачко Мало веће о Србији (1415–1460)*, Београд, 1997, према регистру.

Литература: Е. Kurtović, *Iz historije Kreševa u srednjem vijeku (Raduje Kristić zvani Kozoje)*, Prilozi II u Sarajevu 40 (2011) 39–40; Р. Ћук, *Дубровчани*, 469, н. 34.

Установе и важнији појмови

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ су помињани: **господин (messer)**, **кнез у Дубровнику (Rettor)**, **сеп, веће, Мало веће (menor consiglio)**, **књига, писмо, лист (lettera, litera)**, **војвода, царина (dacio, doane)**, **кнез у Босни, властела у Дубровнику, разлог, слуга, господство, дукат, перпера, човек, динар, грађанин**. Видети: Т. Вуковић Драгичевић, *Библиографија важнијих термина*, ГПБ 10 (2017), passim. Такође, видети и бројеве ГПБ 10, 11 и 12, према регистрима. За појам **разлог**, видети ГПБ 2, 87.

Топографски подаци

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ је помињан: **Борач** (ГПБ 4, 147–148).

Олово (Plumbum), I, II, III, IV, passim – данашњи град Олово, најзначајније рударско место након Сребренице. Своје име понело је по истоименој врсти метала на чијем рударењу је и засновало просперитет.

Назив Олово у латинском облику посведочен је поуздано први пут 1402, односно 1403. године, као место резиденције босанског протовестијара (*Plumbum protouistarii, castrum Plumbi*) Николе Бокшића, сина познатог босанског протовестијара и дубровачког трговца Жоре Бокшића. На основу убикације микротопонима Цецен(е), у самом Олову, материјалних остатака, као и чињенице да се ту касније налазила и резиденција Николе, сматра се да се ту својевремено највероватније налазио и двор Жоре, у ком је краљ Дабиша издао 1392. године повељу Дубровчанину Драгоју Гучетићу. Директно сам Оловац спомиње се под тим домаћим називом тек 1432, док се 1440, бележи у изворима бург Олово. Да су Дубровчани поистовећивали место Олово (Plumbum) и тврђаву Оловац, указују малтене паралелно помињање царине у Оловцу, односно у Олову (*gabella Olouac, gabella Plombi*) још те 1432. године. Као

и други рударски градови, Олово је било уређено по саском узору. Након збацивања Остоје, Олово се нашло у рукама Павловића, у чијем поседу је остало све до пада под Турке.

Од како се може пратити у актима појединачно, царина у Олову издавана је у закуп првенствено Дубровчанима. Први пут царина на територији Олова помиње се у Каменици, познатој у изворима још 1376, у повељи краља Дабише Дубровчанину Драгоју Гучетићу из 1392, из које сазнајемо да се она налазила у закупу Драгоја и браће му за време краља Твртка, од 1384 до 1392. године. Под називом оловска царина, јавља се тек 1398, у рукама Жорета, који је на овом месту вероватно наследио Драгоја, док се након њега, свакако нашла у рукама његовог сина Николе. И поред тога што се Олово налазило у рукама Павловића већ после 1403–1404, царине су на основу договора повремено дељене са кућом Косача, па тако и након 1418. године. Током сукоба Косача и Павловића, за време Конавоског рата 1430–1432, царину су држали само Павловићи, да би након краја 1432, међу њима био успостављен и поновни договор, па су царину делили бар до 1435, када се јавио последњи пут и део у закупу Сандаља. Након нових сукоба 1438, царина се нашла само у поседу Павловића, у чијим рукама је вероватно била све до пада под Турке, 1463. године.

Како се кретала цена издавања није детаљније познато. У време Иваниша Павловића издавана је за 2.000 дуката годишње, док је у турско време износила 4.000.

Литература: Е. Kurtović, *Iz historije Olova*, 13–80 (са детаљним прегледом извора и старијом литературом).

Aleksandra Fostikov

Institut d'Histoire

Belgrade

**QUATRE ACTES DU VOÏVODE IVANIŠ PAVLOVIĆ
CONCERNANT LE BAIL DE LA DOUANE AU PLOMB**

I – 27 janvier 1447

II, III, IV – 7 mars 1449

Résumé

Ce travail contient des éditions, la description, l'analyse diplomatique et les enregistrements de quatre actes délivrés par le voïvode Ivaniš Pavlović à Dubrovnik sur le bail de la douane au plomb. Les documents sont conservés sous forme d'une transcription de Nikša Zvezdić aux Archives de l'État à Dubrovnik. Selon les données contenues dans ces documents et des notices qui les accompagnent, les droits de la douane sur plomb d'un montant de 2.000 ducats pour l'année 1446 ont été perçus par Nikša (Nikola) Bunić. Au cours de deux années suivantes (1447 et 1448), soit jusqu'au mars 1449, les droits de la douane ont été perçus par Maroje Bućić (Marin Buća), Maroje Tvrđajić et Vlahuša Živković Peličić. Bućić et Vlahuša ont versé l'intégralité du bail douanier, tandis que la part de Tvrđajić a été versée par Vlahuša. Au moment de la délivrance des quittances de versement, Tvrđajić n'avait pas encore versé sa dette et ce qui était la raison pour laquelle Vlahuša s'était plaint au voïvode Ivaniš. À l'occasion de ce sujet, Ivaniš s'adressait à Dubrovnik pour résoudre la question du règlement de la dette existant entre Maroje Tvrđajić et Vlahuša Živković Peličić. On ne sait pas comment cette contestation à la fin a été résolue.

Mots-clés: voïvode Ivaniš Pavlović, Bosnie, Dubrovnik, Olovo, douane, transcription, quittance de versement, lettre.